

ROCZNIK TOMISTYCZNY

7 (2018)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
7 (2018)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY
7 (2018)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2018

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93,

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl e-mail: ksiegarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
Raymond Leo Cardinal Burke The Crisis regarding Marriage in the Present Day.....	13

Wokół myśli Étienne'a Gilsona w rocznicę śmierci

Mieczysław Gogacz Gilson i filozofia.....	39
Richard Fafara Philosophy and Civilization	53
Peter Redpath An American Perspective on the Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas: Midwife to Birth of a New and Improved Global Civilization of Freedom!.....	61
Curtis L. Hancock The Elusiveness of Happiness in the Modern World.....	71
Nicolas Moscicki Gilson - voudrait-il deconstruire la metaphysique?.....	79
Michał Zembrzuski In Defense of Realism. The Metaphysical Thought of Mieczysław Gogacz	105
Mieczysław Gogacz Wpływ Étienne'a Gilsona na filozofię w Polsce	119

Rozprawy i artykuły

Artur Andrzejuk Własności istnieniowe bytu w interpretacji tomizmu konsekwentnego.....	131
Michał Zembrzuski Problem <i>mind-body</i> w świetle Tomaszowej koncepcji hylemorfizmu.....	159
Marcin W. Bukala Siódme: „Nie kradnij”. O średniowiecznym odkrywaniu rynku na marginesie książki Paola Prodiego	177
Artur Andrzejuk Problem pojęcia natury w pismach Tomasza z Akwinu	193
Magdalena Płotka From <i>scibile</i> to <i>operabile</i> . Metaphilosophical and Methodological Debate on Practical Character of Artes in 15th Century Cracow.....	213
Izabella Andrzejuk Filozoficzne podłoże mistyki św. Jana od Krzyża	229

Magdalena Płotka	
Action and Happiness. A Reinterpretation of Thomas Aquinas's Theory of Happiness in Paul's of Wroclaw Ethical Thought	241
Krzysztof A. Wojcieszek	
Cnota trzeźwości: indywidualna czy społeczna?.....	255
Ewa Agnieszka Pichola	
Ne ite ad Thomam, sed ad von Hildebrand.....	271
Jan Pocij	
Konsekwencje metafizyczne ujęć materii i ruchu we współczesnej fizyce.....	287
Tomasz Pawlikowski	
Klasyczne ujęcia problemu prawdy w „post-świecie”	313

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold	
Naukowe Towarzystwo Tomistyczne	347
Izabella Andrzejuk	
Sprawozdanie z sympozjum naukowego „Tomizm konsekwentny” – 18 listopada 2017 roku.....	351
Michał Zembrzowski	
Sympozjum Tomistyczne na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – 28 lutego 2018 roku.....	355
Michał Zembrzowski	
Sprawozdanie z Sympozjum Tomistycznego w Łomży – 7 marca 2018 roku.....	359
Artur Andrzejuk	
Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Małżeństwo i rodzina. Źródła kryzysu i drogi wyjścia” – 7 czerwca 2018 roku.....	365
Magdalena Płotka	
Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej pt. „Filozofia a cywilizacje – w rocznicę śmierci Étienne'a Gilsona i Mieczysława Krąpca” – 8 czerwca 2018 roku ..	371
Natalia Herold	
Kulisy sporu o istotę i istnienie. Recenzja: Tomasz Sutton, <i>De esse et essentia</i> , Biblioteka Rocznika Tomistycznego, Warszawa 2018.....	377
Magdalena Płotka	
Świat uczuć i świat rozumu. Recenzja: Justyna Fiołek, <i>Świat uczuć u świętego Tomasza z Akwinu</i> , Warszawa 2017.....	385
Bożena Listkowska	
O nieprostych kwestiach w sposób prosty, jasny i precyzyjny. Recenzja: Artur Andrzejuk, <i>Tomasz z Akwinu jako filozof</i> , Warszawa 2017.	389
Izabella Andrzejuk	
Podstawy filozofii wychowania. Recenzja: Mikołaj Krasnodębski, <i>Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej</i> , Głogów 2018	397

Polemiki i dyskusje

Nicolas Moscicki

Structure de l'être dans *La Somme contra Gentiles*. Essai de reflexion sur l'article de Professeur Artur Andrzejuk *Struktura bytu w «Summa contra Gentiles» Tomasza z Akwinu*, *Rocznik Tomistyczny / Annuaire Thomiste* N° 6 (2017).....405

Nota o autorach..... 421

Table of Contents

Editorial.....	11
Raymond Leo Cardinal Burke The Crisis regarding Marriage in the Present Day.....	13
On Étienne Gilson thought on the anniversary of his death	
Mieczysław Gogacz Gilson and Philosophy.....	39
Richard Fafara Philosophy and Civilization	53
Peter Redpath An American Perspective on the Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas: Midwife to Birth of a New and Improved Global Civilization of Freedom!.....	61
Curtis L. Hancock The Elusiveness of Happiness in the Modern World.....	71
Nicolas Moscicki Did Gilson Intend to Deconstruct the Metaphysics?	79
Michał Zembrzuski In Defense of Realism. The Metaphysical Thought of Mieczysław Gogacz	105
Mieczysław Gogacz Influence of Étienne Gilson on Philosophy in Poland	119

Dissertations and articles

Artur Andrzejuk Existential Properties in the Interpretation of Consequent Thomism	131
Michał Zembrzuski Mind-body Problem in the Light of Aquinas's Conception of Hylomorphism	159
Marcin W. Bukala „Seventh: You shall not steal” – Notes on the Medieval „Discovering” of the Market in the Margin of Paulo Prodi's Book.....	177
Artur Andrzejuk Problem of the Concept of Nature in Thomas Aquinas's Texts.....	193
Magdalena Płotka From <i>scibile</i> to <i>operabile</i> . Metaphilosophical and Methodological Debate on Practical Character of Artes in 15th Century Cracow.....	213
Izabella Andrzejuk Philosophical Grounds of Mysticism of St. John of the Cross	229

Magdalena Płotka	
Action and Happiness. A Reinterpretation of Thomas Aquinas's Theory of Happiness in Paul's of Wroclaw Ethical Thought	241
Krzysztof A. Wojcieszek	
The Virtue of Sobriety: Individual or Social?	255
Ewa Agnieszka Pichola	
Ne ite ad Thomam, sed ad von Hildebrand [Do not go to Thomas, go to von Hildebrand]	271
Jan Pocij	
The Metaphysical Consequences of the Concepts of Matter and Motion in Contemporary Physics	287
Tomasz Pawlikowski	
The Classic Approaches to the Problem of Truth in the „Post-World”	313

Reports and Reviews

Natalia Herold	
Scientific Thomistic Society	347
Izabella Andrzejuk	
Report on the Conference „Consequent Thomism” – 18th of November 2017	351
Michał Zembruski	
Report on the Thomistic Conference at Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw – 28th of February	355
Michał Zembruski	
Report on the Thomistic Conference in Łomża – 7th of March 2018	359
Artur Andrzejuk	
Report on the conference „Marriage and family. The sources of crisis and ways out” – 7th of June 2018	365
Magdalena Płotka	
Report on the International Conference „Philosophy and Civilisation – on the Anniversary of Death of Étienne Gilson and Mieczysław Krąpiec” – 8th of June 2018 ..	371
Natalia Herold	
Behind the Scenes of the Essence and Existence Dispute. Review: Tomasz Sutton, <i>De esse et essentia</i>, Biblioteka Rocznika Tomistycznego, Warszawa 2018	377
Magdalena Płotka	
The World of Emotions and the World of Reason. Review: Justyna Fiołek, <i>Świat uczuć u świętego Tomasza z Akwinu</i> [The World of Emotions in Saint Thomas Aquinas], Katowice 2017	385
Bożena Listkowska	
On Non Simple Issues in a Simple, Clear and Precise Way. Review: Artur Andrzejuk, <i>Tomasz z Akwinu jako filozof</i> [Thomas Aquinas as a Philosopher], Warszawa 2017	389
Izabella Andrzejuk	
Basics of the Philosophy of Education. Review: Mikołaj Krasnodębski, <i>Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej</i> [Anthropology of Education - Selected Aporias in the Light of Classical Philosophy], Głogów 2018	397

Controversy and Discussions

Nicolas Moscicki

Structure of Being in *Summa contra Gentiles*. An Attempt of Reflection on the Artur Andrzejuk's Text *Struktura bytu w «Summa contra Gentiles» Tomasza z Akwinu*, *Rocznik Tomistyczny / Thomistic Yearbook* N° 6 (2017) 405

Note about authors..... 421

Action and Happiness. A Reinterpretation of Thomas Aquinas's Theory of Happiness in Paweł's of Worczyn Ethical Thought¹

Słowa kluczowe: happiness, practice, contemplation, ethics, Paweł's of Worczyn, Thomas Aquinas

The conception of happiness according to Paweł of Worczyn results directly from his theory of *vita activa* and *vita contemplativa*. Two kinds of life indicate to a man two kinds of purpose. They also concern two kinds of happiness, i.e. active and contemplative ones. A happiness, which is specific for an active life relies on „external actions” – Paweł claims, such life relies on activity in the world and active involvement in mundane matters. On the other hand, happiness of contemplative life relies on the contemplation of the truth. Thus, external actions and contemplation of the

truth are “the most adorable and achievable by man”², they are two parallel purposes, which are specific for a particular way of living.

The paper elaborates the basic problems of Paweł's of Worczyn – the prominent thinker and philosopher, who worked at the University in Cracow in the 15th century – theory of happiness. While commenting on Aristotle's *Nicomachean Ethics* Paweł repeatedly refers to Thomas Aquinas's solutions. He uses Aquinas's description of happiness as his own perspective and next, he reinterprets the Thomistic doctrine of happi-

---

Dr hab. Magdalena Płotka, Institute of Philosophy Faculty of Christian Philosophy, Cardinal Wyszyński University in Warsaw.

¹ Project financed with the resources from the National Science Centre. Decision number: DEC-2012/05/D/HS1/03518.

² „[...] felicitas uniuscuiusque hominis, in quo homo maxime delectatur et cui maxime intendit. Sed quidam homines intendunt contemplationem veritatis, quidem vero intendunt principalius exterioribus actionibus. Inde est, quod omnis vita hominis dividitur in activam et speculativam”. Paulus de Worczyn, *Quaestiones super libris Ethicae Nicomacheae Aristotelis*, ms BJ 720, f. 193vb.

ness in the light of John Buridan's voluntarism. In an effect, Paweł elaborates his own syncretic concept of "active happiness".

The paper is divided into three parts. In the first one I will present the general concept of twofold account of happiness in Paweł's of Worczyn ethical

thought. In the second part I will briefly discuss the role of Buridan's *homo felicitabilis* in Paweł's argumentation for an "active" character of happiness. In the third part, I will deal with the problems of Paweł's interpretation of Thomas Aquinas's theory of happiness.

I. Twofold account of happiness. Philosophy and theology

Paweł's of Worczyn views on twofold kinds of happiness are already well known: he distinguishes among natural human happiness which is obtainable in this life and supernatural happiness which transcends the human nature and is obtainable in the future life³. The source of such distinction is to be searched in Averroism, which had influenced Paweł's thought deeply. Jerzy Rebeta rightly notices, that two kinds of happiness have not only philosophical meaning as far as they result in destruction of unity of human purposes, but also their analysis requires two different methodologies, as far as they are objects of two separate disciplines, namely moral philosophy (included in *Nicomachean Ethics*) and theology⁴. The parallelism and incompatibility of the two disci-

plines, and hence also the two kinds of happiness, find additional justification in Paweł's views on the nature of the commented work; he explicitly qualified the content of *Nicomachean Ethics* – following Buridan – as a proper philosophy which lacks any connection with theology. In any case, Paweł expresses reluctance to theological issues while discussing the problem which of the virtues – love or wisdom – is more perfect. The context in which this issue arises is the problem of the relation of intellect and will, and therefore the problem is not theological at all. However, Paweł, instead of taking a stand in this matter, points out that the Holy Scripture is the only arbitrator who can unravel it, while this problem is inconsistent in its content⁵.

³ J. Rebeta, *Komentarz Pawła z Worczyna do „Etyki Nikomachejskiej” Arystotelesa z 1424 roku. Zarys problematyki filozoficzno-społecznej*, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław-Warszawa 1970, p. 163-170; J. Domański, *Scholastyka i początki humanizmu w myśli polskiej XV wieku*, Instytut Tomistyczny, Warszawa 2011, p. 251-252.

⁴ „[...] de felicitate potest dupliciter considerari: uno modo in quantum felicitas excedit naturam humanam, et sic pertinet ad theologiam, quia sic est felicitas premiatoria, alio modo, ut est humano modo, secundum quod est operatio humana per eandem acquiribilis, et sic pertinet ad presentem scientiam”. Paulus de Worczyn, *Quaestiones super libris Ethicae Nicomacheae Aristotelis*, ms BJ 720, f. 6ra.

⁵ „Circa hoc dubitatur, utrum caritas sit excellentior vel sapientia. Respondetur, quod hoc magis pertinet ad theologos. Et dicit Buridanus quantum una Scriptura extollit caritatem, tantum alia

Paweł of Worczyn uses Aristotelian narrowing of research to *felicitas metitoria* and he builds his further divisions and descriptions of happiness on it: he concludes that contemplative happiness deals with theology, and moral philosophy deals with happiness that is achievable in the temporal life; thanks to the first type of happiness man achieves the fullness of good and it is perfect happiness (*felicitas perfecta*), while the second kind of happiness, in which man's sinful tendencies are taken into account, is imperfect happiness. Achieving the first one is possible in the "future homeland" (*in future patrie*), whereas the second kind can be achieved already in this life⁶. The perfection of contemplative happiness consists of its essential unity, whereas the imperfection of earthly happiness is caused by the multiplication in many different activities, discontinuities, and it results in breakdown⁷. Paweł identifies

future eternal happiness with God, and he calls temporal happiness a specifically human happiness: *vita contemplativa est secundum divina, vita autem activa est secundum humana*⁸. The author strongly emphasizes the theological dimension of future life, establishing God as the subject of future contemplation. A more extensive version of this view is attributed to Thomas Aquinas: „According to Saint Thomas, happiness is twofold. Certain [happiness] is objective and it is the thing that is the object of happiness that makes us happy as an effective cause. In this sense, God is happiness because only He causes us happiness as its effective cause. Such happiness is called the external, that is, the uncreated. Another happiness is [formal] happiness and that is what formally man is happy for. Such happiness is the activities of the intellect or will, as we will show below. And such happiness is defined by internal or cre-

---

sapientiam". Paulus de Worczyn, op. cit., f. 193ra.

⁶ „Duplex est felicitas secundum Buridanum, videlicet premiatoria et meritoria, que sic differunt: quia premiatoria excludit omnia mala pene et culpe, et includit omnia bona, quibus homo dignus est et per que dignus est, et omne complet desiderium et gaudium. Et talis est felicitas future patrie, et alio nomine dicitur felicitas perfecta, et talis non potest haberi in hac vita, ut probant plurime rationes, quia nullus in hac vita potest esse exclusus a malis penalibus etc. Et dicitur premiatoria, quia est premium essenziale tocuis virtutis. Sed felicitas meritoria excludit mala culpabilia, alias felix non esset vere bonus, sed non excludit mala penalia. Item hec felicitas includit bona per que homo dignus est, eiusmodi sunt virtutes et earum operationes, non tamen includit ea, quibus homo est dignus, quia dignis est omni bono quod non habet. Item non complet omne desiderium et gaudium. Et dicitur felicitas imperfecta seu felicitas vie, [...] et talis consistit in perfecta Dei contemplacione quantum est possibile in hac vita, et talis haberi potest in hac vita et de ista intelligitur dictum Philosophi". Op. cit., f. 37vb-38ra.

⁷ „Vel dicitur, quod beatitudo perfecta solum est unica, quae non habetur in hac vita, et talis convenit Deo et intelligentiis. Alia est beatitudo viae sive imperfecta, et talis potest plurificari, quia operatio in statu praesentis vitae non potest continuari et ita multiplicatur per intercisionem. Et hoc etiam innuit Philosophus dicens: «beatos dicimus ut homines, quantum est possibile in vita humana»". Op. cit., f. 191va.

⁸ Op. cit., f. 194rb. Por. „Duplex ponitur ultimus finis hominis: quidam extrinsecus, ut Deus cui appetit assimilari, alius intrinsecus". Tamże, f. 13ra. See. „Felicitas humana est ultimus finis inter operationes humanas, Deus autem est finis ultimus simpliciter". Op. cit., f. 11va.

ated happiness⁹. In other words, happiness can have two reasons: effective formal one. The first one is God, the other is based on actions. By reconstructing Thomas's view, Paweł emphasizes the teleological dimension of Aquinas happiness conception; on its basis, both kinds of happiness are strongly focused on the purpose, i.e. for the objective happiness, he mentions the ultimate purpose *simpliciter* (God), whereas formal happiness is reduced to the ultimate purpose of human action¹⁰. However, as it turns out, Cracow's concept of happiness is largely devoid of both the objective approach to contemplation itself and the emphasis on the purposeful character of happiness. This will be, among others, the cause of some inconsistencies arising within its framework.

Characteristics by which Paweł describes both kinds of happiness – future as complete and perfect, temporal as sinful and imperfect – leaves no doubt as to their evaluation: Paweł definitely considers future eternal happiness to be more perfect, although it is beyond the reach of man. Paweł emphasizes the natural pursuit of happiness, which Aristotle already attributed to man and states that since happiness is the human purpose, the possibility of its implementation should be within human reach; if it were not so, human nature would be frustrated and pointless (*frustra*)¹¹. Similarly, the anonymous Cracow commentator on Peter Lombard's *Sentences* claims: „if a man could not satisfy his purpose in this life, then his natural desire would be useless (*otiosus*), and such case is impossible”¹².

2. *Homo felicitabilis* as a unifying principle of acts of happiness

In its general outline, the division into mundane and future happiness is clear and precise, in addition it corresponds with Paweł's concept of *vita activa* and *vita contemplativa* and – as it seems – re-

sults directly from it. However, it is not entirely clear how this division should be understood in the light of Paweł's other general theses on happiness. Let us note two difficulties. Firstly, Paweł

⁹ „Secundum sanctum Thomam duplex est beatitudo. Quaedam est obiectiva et est illa res, quae est obiectum beatitudinis, quae effective facit nos beatos. Et talis beatitudo est Deus, quia solus Deus facit nos beatos. Et talis vocatur beatitudo extrinseca sive increata. Alia est beatitudo formalis et est illud, quo formaliter homo est beatus. Et sic est operatio intellectus vel voluntatis, ut infra patebit. Et talis vocatur beatitudo formalis intrinseca et creata”. Op. cit., f. 190ra-190rb.

¹⁰ „De alio, beatitudo obiectiva vel est ultimus finis simpliciter, quia ad unum finem ordinatur de per se. Sed beatitudo formalis dicitur ultimus finis actuum humanorum”. Ibidem.

¹¹ „Felicitas est operatio secundum virtutem perfectam [...] Similiter felicitas est finis humanis et sic aliquo modo debet esse in potestate hominis, alias tunc natura humana esset frustra”. Op. cit., f. 52vb.

¹² „Etiam homo naturaliter appetit suum finem, qui est felicitas, sed si homo istum finem in vita ista consequi non potest, tunc appetitus naturalis esset otiosus, quod est impossibile”. *Puncta super decem libros Ethicorum secundum modum Universitatis Cracoviensi*, ms BJ 1903, f. 16.

refers to Buridan's account of happiness, based on an assumption that man is *homo felicitabilis*¹³. It is a concept that claims that a man is a being capable of achieving happiness by himself¹⁴; it emphasizes man's participation in achieving happiness to the extent that the cause of human happiness is identified with man and his actions (*et sic felicitas est ultimus finis inter operationes humanas*¹⁵). However, its consequence is the statement that "happiness comes from the human cause, not from the divine, because no one experiences happiness from God, but from virtuous activities"¹⁶. Although the other Cracow scholars did not rely so much on Burydan's philosophy – which is the source of the *homo felicitabilis* theory – as Paweł, the idea of happiness as the result of human efforts – though differently interpreted – was a permanent element of Cracow practical reflection.

For instance, anonymous author (BJ 3352) lists numerous ways to achieve happiness; he writes that happiness can be sought in oneself, if one acts virtuously; also, happiness depend on the accumulation of external goods. Regardless of the means by which man attains happiness, the man himself is the proper cause of happiness. Similarly, temporal and earthly happiness was ennobled by Jan of Stobnica, who claimed that the pleasure cannot be separated from earthly happiness¹⁷.

How, then is it possible to reconcile the concept of God as the object and effective cause of contemplative happiness with the more general thesis that the reason for man's happiness is himself?¹⁸ How to explain that Paweł of Worczyn sees the cause of happiness in God and in man at the same time? Answering these questions, one can argue that the

¹³ „Videtur mihi quod proprie loquendo de subiecto quod neque bonum humanum, neque bonum honestum, neque Deus, neque felicitas, neque virtute, neque quaecumque hominis operationes debent poni subiectum philosophiae moralis. Secundo videtur mihi quod homo in ordine ad ea quae conveniunt sibi ut est liber, vel homo secundum quod est felicitabilis, hoc est quantum ad ea quae sibi conveniunt ad ducendam felicem vitam, est subiectum proprium in hac scientia”. Johannes Buridanus, *Quaestiones super decem libros Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum*, Paris 1513, Minerva g.m.b.h., Unveränderter Nachdruck, Frankfurt 1968, libr. I, q. 1, f. IIII; see. J. B. Korolec, *Filozofia moralna Jana Burydana. Paryski wzór krakowskich dysput z zakresu „Etyki” w pierwszej połowie XV wieku*, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1973, p. 93-102.

¹⁴ „Respondetur secundum Biridanum et communiter modernos, quod subiectum eius est homo in ordine ad ea, que sibi conveniunt ut est liber, vel homo secundum quod est felicitabilis”. Paulus de Worczyn, op. cit., f. 5vb.

¹⁵ See above, 13ra; see. J. Rebeta, *Komentarz Pawła z Worczyna do „Etyki Nikomachejskiej” Arystotelesa z 1424 roku*, op. cit., s. 169.

¹⁶ „Felicitas est a causa humana, igitur non divina, quia nullus experitur se recepisse felicitatem a Deo de, sed vere a virtuosis operationibus”. Paulus de Worczyn, op. cit., f. 52v.

¹⁷ K. Bochenek, *Filozofia człowieka w kontekście piętnastowiecznych krakowskich dyskusji antropologicznych (ciało-dusza)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, p. 448.

¹⁸ „De alio Philosophus dicit: felicitatem esse ab homine – non tamen ipsam negat a Deo, quia dicit ipsum esse quoddam divinum, et sic non repugnat. Unde fides dicit felicitatem esse [...]. Primum affirmat Philosophus, secundum non negat. Et sic nulla est repugnancia”. Paulus de Worczyn, op. cit., f. 39rb-39va.

concept of *homo felicitabilis* is based on the approach of active happiness, and excludes the happiness of contemplation. It seems however, that this is only a partial solution, because if the division of happiness (into active and contemplative) is discussed in the X book of Paweł's commentary in the context of the consideration of whether happiness is an act of will or intellect, the concept of *homo felicitabilis* is elaborated in the I book, while Paweł's presenting the methodological research project on ethics in general¹⁹. For this reason, theses resulting from the *homo felicitabilis* concept should be considered in a more general way and they should be applicable to more specific issues, such as the distribution of happiness. Thus, the explanations of the incoherence between the concept of *homo felicitabilis* and the theory of two kinds of happiness should be sought in other contexts.

Secondly, twofold concept of happiness, one of which relies on contemplation, and the other is reduced to undertaking action, is inconsistent with the

arrangements for Paweł's concept of acting as such. Let's remind, that the difference between action and contemplation in Cracow practicisism is quite unclear; it does not appear in such a full form as in works of Aristotle or Aquinas²⁰. Thus, the division of happiness due to action and contemplation seems unclear, especially in the light of the following excerpts from the Paweł's commentary: "happiness is twofold: practical and speculative. Both of them are reduced to various acts, because the practical happiness, of which the Philosopher talked the most, relies on the act of prudence, and most on the essential act, which is ordering actions consistent with moral virtue. In this way, the composition of acts of prudence and acts of moral virtue is a practical happiness. But speculative happiness consists in perfect contemplation of God, which is an act of the intellect and on the act of love to him, which is an act of will"²¹. This passage seems to illustrate well the blurring of the boundaries between the essence of active and contemplative happiness. If

¹⁹ „Philosophia moralis est scientia per quam mos vivendi honestus acquiritur et instituta ad virtutem tendencia preparantur [...] cognitio agibilium humanorum cum studio bene vivendi coniuncta. Ista diffinicio datur per materiam et finem illius scientiae [...] est scientia, qua scitur, quomodo quodlibet agibile humanum secundum debitas circumstantias sit agendum et qualiter secundum rectam rationem ab operationibus malis sit abstinendum [...] Sed communiter moderni sic diffiniunt, [ut Biridanus], quo habebitur pro manibus: est scientia considerans de homine felicitabili vel de aliquo per se pertinente ad ipsum prout huiusmodi. Ista diffinico datur per propriam obiectum illius scientis, quod est homo secundum quod felicitabilis”. J. Rebeta, *Kwestie wstępne komentarza Pawła z Worczyna do Etyki Nikomachejskiej Arystotelesa z 1424 roku*, op. cit., p. 74-75.

²⁰ See Aristotle, *Nicomachean Ethics* 1177a-1177b; Thomas Aquinas, *Sententia Ethic.*, lib. 10, l. 10, n. 11.

²¹ „[...] duplex est felicitas: practica et speculativa. Et utraque illarum videtur consistere in pluribus actibus, nam felicitas practica, de qua maxime Philosophus loquitur, consistit in actu prudentiae et maxime in principali actu, qui est praecipere secundum actus virtutum moralium. Et sic aggregatum ex actibus prudentiae et actibus virtutum moralium vocatur felicitas practica. Sed felicitas speculativa consistit in perfecta Dei contemplatione, quae est actus intellectus et eius amore et delectatione, quae sunt actus voluntatis”. Paulus de Worczyn, op. cit., f. 192ra.

the former relies on acts of prudence and such acts that are consistent with the moral virtue, and the latter relies on the act of intellect and will, then ultimately both *felicitas practica* and *felicitas speculativa* can be reduced to performing acts. The difference between them is only a difference in the types of act. This passage seems to illustrate well the blurring of the boundaries between the essence of active and contemplative happiness. If former relies on acts of prudence and those acts that are in accordance with the moral virtue, and the latter relies on the act of intellect and will, ultimately both *felicitas practica* and *felicitas speculativa* boils down to performing acts. The difference between them is only a difference in the types of act; in Paweł's view active happiness is based on the act of the practical intellect, while contemplative happiness – on the act of the speculative intellect²², anyway in both cases happiness consists essentially in the act and is therefore active.

So how can we explain the difficulties described? It seems that their cause is similar: the equation of internal acts (such as the acts of the intellect or the will) with external actions. Let us remind the general action theory of Paweł of Worczyn: “[...] action is twofold. The

first one, which follows from the agent into the external matter, for instance burning or cutting. Such actions are not the perfection of the agent, but rather of the recipient. The other kinds of actions remain in the agent itself, for instance sensory cognition, or intellection. And such action is happiness and perfection of a happy man”²³. The consequence of this broad definition of action is the recognition of contemplation as a kind of action and the impossibility of expressing it explicitly against external acts, and consequently – identifying the cause of happiness (both active and contemplative) with the human being himself. For if happiness – both active and contemplative – relies on acts (virtuous or acts of intellect and will), in both cases a man is its cause. The broad definition of action seems to be the proper perspective of understanding Paweł's concept of *homo felicitabilis*, i.e. the concept of a man who, by the power of his own freedom, becomes the very cause of his own happiness²⁴. We should admit then, that the difference between the two types of happiness – active and contemplative – is not sharp, because it is based only on the difference of types of acts. Let us also pay attention to the fact that Paweł's concept of contemplative happiness is

²² „Duplex est felicitas, scilicet practica et speculativa. Tunc quidam dicunt, quod felicitas practica consistit in actu intellectus practici, scilicet in actu prudentiae et in actibus virtutum moralium, ut dictum est, et maxime in praecipere. Felicitas autem speculativa consistit in actu intellectus speculativi, quia in perfecta Dei contemplatione et eius amore”. Paulus de Worczyn, op. cit., f. 193va.

²³ „[...] duplex est actio. Una, quae procedit ab operante in materiam exteriorem, sicut urere, secare etc. Et talis actio non est perfectio agentis, sed magis patientis. Alia vocatur actio manens in ipso agente, sicut sentire, intelligere. Et talis actio est beatitudo et est perfectio ipsius beati”. Paulus de Worczyn, op. cit., f. 191va.

²⁴ J. Rebeta, *Kwestie wstępne komentarza Pawła z Worczyna do „Etyki Nikomachejskiej” Arystotelesa z 1424 roku*, op. cit., p. 80.

devoid of the objective dimension, which is present in. Thomas Aquinas's works, whom Paweł quotes; the essence of contemplative happiness is not – as in Aquinas – the object of contemplation, i.e. God²⁵, but the act of a man – intellectual cognition and the love of will. For happiness, writes Paweł, “depends on the action of intellect and will, namely on the contemplation of God, which is the act of the intellect and also his love, which is an act of will”²⁶.

Such action and practice-oriented perspective is a repeatable theme in Paweł's of Worczyn theory of happiness. Among the reasons for its formation, apart from historical sources (the influence of Burydanism, Averroism, Franciscan voluntarism), one should also point to the reappraisal of the opposition of movement and passive state present in the Cracow practicisism. One of the reasons why Thomas Aquinas associated the contemplation with happiness, was the static and passive character of the

former. He used to explain, that a man in much happier while contemplating the truth already cognized, than while being in a motion of its researching²⁷. Referring to this theory, Paweł focuses on its basic assumption, i.e. the identity between happiness and the internal state of being happy: „Likewise, happiness is something that exists in the happy person itself. Therefore, it is not an action [...] Similarly, happiness remains in the happy man. But action does not stay in the happy one, because every action will finally come to its end”²⁸. However, Paweł is critical and suggests to associate happiness with life and its actions: “In a different way life is the action of the living, and so we can say that some life is active, [...] and some is contemplative and some rely on sensual pleasures (*voluptosa*), and happiness can be described as life and life activities”²⁹. Nevertheless, regardless of the type of happiness, it is based on actions.

²⁵ Thomas Aquinas, *Sententia Ethic.*, lib. 10, l. 13, n. 8.

²⁶ Felicitas „[...] consistit in operatione intellectus et voluntatis, scilicet in Dei contemplatione, quae est actus intellectus et in eiusdem delectatione et amore, qui est actus voluntatis”. Paulus de Worczyn, op. cit., f. 192ra.

²⁷ „Speculatio veritatis est duplex: una quidem quae consistit in inquisitione veritatis; alia vero quae consistit in contemplatione veritatis iam inventae et cognitae. Et hoc perfectius est, cum sit terminus et finis inquisitionis. Unde et maior est delectatio in consideratione veritatis iam cognitae, quam in inquisitione eius. Et ideo dicit quod delectabilius conversantur illi, qui iam sciunt veritatem, habentes intellectum perfectum per intellectualem virtutem, quam illi qui adhuc inquirunt eam. Unde perfecta felicitas non consistit in quacumque speculatione intellectus, sed in ea quae est secundum propriam virtutem ipsis”. Thomas Aquinas, *Sententia Ethic.*, lib. 10, l. 10, n. 13.

²⁸ „Item, beatitudo est aliquid in ipso beato existens. Sed hoc non est operatio [...] Item, beatitudo permanet in ipso beato. Sed operatio non permanet in ipso beato, quia quaelibet operatio desinit”. Paulus de Worczyn, op.cit., f. 190rb.

²⁹ „Alio modo vita dicitur operatio viventis et sic dicimus aliqua est vita activa, [...] aliqua contemplativa, aliqua voluptuosa, et sic beatitudo dicitur vita et vitalis operatio”. Paulus de Worczyn, op.cit., f. 191va.

3. Happiness as action. Intellect and will

Cracow activist and dynamic conception of happiness, the foundations of which can be found in the *Nicomachean Ethics*³⁰, actually omits the inclusion of happiness as a passive state³¹ – which Korolec rightly points out. Instead, it unambiguously links happiness with action and movement. What kind of action is happiness? – we could ask. Paweł points to two possibilities: happiness is either “the first or the second act”, i.e. happiness is either an act undertaken in accordance with a moral virtue (the second act) or an act preceding that act (act one). For example, an act of charity may itself be an activity synonymous with happiness, but happiness can also depend on the act that precedes it. Paweł proves that if happiness is an action, then it must be only the first act, i.e. the act from which many different acts (actions) arise³². Second acts (virtuous actions and operations of the intellect) consist of happiness, but only secondarily, as derivatives of the first acts. The separation of the first and second acts in action corresponds to Paweł's metaphysics of action: in the human act one should distinguish two elements, the substance of the act, which is caused by man and the form of act, that

is its perfection. Substance-cause is the internal principle of an act, while form-perfection is its external principle, because it depends on God (which is an external principle for a man)³³. But how does the distinction in the action of its substance and form shed light on the role of the two acts that make up the action? It seems that Paweł's intentions can be interpreted as follows: the first act is the same as the substance of action, its cause is a man; whereas the second act – the act actually undertaken – is first of all the perfection of action, and secondly, it refers to the external principle (God) and depends on it. So, the first act is the original motion having cause only in its internal principle (man), and the second act is its form and perfection; the second act depends on God, because God directs it and gives a content to it³⁴, because the second act is already undertaken *secundum virtutum moralium*. Although both acts relate to different things (*respectu diversorum*) – the first in relation to the soul, the second in relation to other actions – there is no opposite between them and both make up the whole action³⁵.

³⁰ Aristotle, *Nicomachean Ethics*, 1112b 32-33.

³¹ J. B. Korolec, *Filozofia moralna. Dzieje filozofii średniowiecznej w Polsce*, op. cit., p. 129.

³² „Item, si sic, vel esset actus primus, vel secundus. Non secundus, quia est actus primus, quia est actus, a quo procedunt multi actus secundi, quia a beatitudine proveniunt operationes virtutum moralium et intellectualium et illi sunt actus secundo”. Paulus de Worczyn, op.cit., f. 191va.

³³ „[...] in actu hominis duo sunt consideranda, scilicet ipsa substantia actus, et illius homo est causa, aliud est forma et perfectio actus, et illa dependet ab exteriori principio, scilicet Deo”. Paulus de Worczyn, op.cit., f. 191va.

³⁴ „[...] intellectus, igitur concurrat ut dirigens, sed volutnas ut directa”. Paulus de Worczyn, op.cit., f. 193ra.

³⁵ „[...] beatitudo potest esse actus primus et secundus respectu diversorum, quia est actus primus

Now, we could answer the question: what is the first act? It is an act of intellect or it is an act of the will – Paweł responds. These acts – giving a content to the action and related to the choice – precede the committed act (as an act of charity in above example) – and also, because of the unity of the agent – are identical with the substance and cause of action, namely, they are identical with a man himself. The problem, whether happiness is based on the act of will or intellect, Paweł solves in the eclectic spirit. He extracts the “source act” and the “improving or perfecting act”, and then argues, that the act of happiness is the act of the intellect, because “nothing can be loved unless it is already known” (*nihil amatur nisi cogitur*)³⁶; whereas the improving or perfecting act is the act of will, because love completes and perfects knowledge³⁷. The division of acts into the “source acts” and “perfecting acts” is attributed to Aquinas. According to Paweł: “Saint Thomas claims that happiness essentially and formally is based on

the act of the intellect, because man directly joins the act of the intellect with an object through the clear contemplation of God. He further asserts that love is like an accident that results essentially (*per se*) from the act of the intellect, that is, in the contemplation of God, just like a certain completing (*completiva*) form of happiness, because love perfects action as a certain end”³⁸. Although Paweł attributes a highly intellectualistic position to Aquinas, he is more inclined to take equal account of the participation of will and intellect in the act of happiness. Therefore, he concludes that perfect and full of happiness in the form of contemplation requires both the act of the intellect and the act of will. The act of the intellect is based on the fact that “the object of cognition is found in the cognizer in the way of cognizer” (*cognitum est in cognoscente per modum cognoscentis*), whereas the act of will is “a formal accident, a consequence of contemplation” (*formalis accidens per se consequens illam contemplationem*)³⁹.

---

respectu animae et secundus respectu aliquarum operationum”. Paulus de Worczyn, op.cit., f. 191va.

³⁶ Paulus de Worczyn, op.cit., f. 192vb.

³⁷ „Felicitem consistere in aliquo actu principalis potest intelligi dupliciter. Uno modo, quod per principalis intelligitur originalis. Et sic principaliter consistit in actu intellectus. Alio modo, principalis, id est, perfectus vel completus. Et sic principalis consistit in actu voluntatis, scilicet in amore vel delectatione, vel dilectione”. Paulus de Worczyn, op.cit., f. 192vb.

³⁸ „Dicit sanctus Thomas, quod felicitas quoad eius essentiam et formaliter magis consistit in actu intellectus, quia per actum intellectus homo immediate coniungitur obiecto beatificationis per claram Dei contemplationem. Et tunc dicit, quod delectatio est quasi accidens consequens per se actum intellectus, sive Dei contemplationem, sicut quaedam forma completiva beatitudinis vel felicitatis, quia delectatio perficit operationem ut quidem finis superveniens”. Paulus de Worczyn, op.cit., f. 192vb.

³⁹ „Unde duo requiruntur ad perfectam beatitudinem et completam, scilicet perfectam, Dei contemplationem, quae est essentia beatitudinis et habetur per actum intellectus, quia cognitum est in cognoscente per modum cognoscentis. Secundo requiritur delectatio quasi formalis accidens per se consequens illam contemplationem”. Paulus de Worczyn, op.cit., f. 192vb.

Conclusion

Paweł's ambiguous attitude to the Thomistic concept of happiness is expressed on the one hand in his acceptance of Aquinas's thesis about the connection of happiness with the act of intellect, and on the other hand – in attempts to relieve this relationship by constantly appealing to the role of the will. Therefore, Paweł's position regarding happiness should be described as moderate, as he attempts to reconcile Thomas's intellectualism with Buridan's voluntarism which underlies *homo felicitabilis* concept. The Cracow practical philosophy took similarly undecided attitude towards Aristotelian eudaimonology. It pointed out the role of human activities in acquiring happiness, but also strongly exposed the value of contemplation. This attitude resulted from the interpretative

possibilities created by the text of the *Nicomachean Ethics*; Aristotle wrote about both the active character of happiness and the highest value of contemplation itself⁴⁰. The Cracow thought, therefore, treated Aristotelian doctrine about happiness rather selectively: it used fragments in which the relationship between happiness and human action is emphasized, and omitted those in which the identity of the highest happiness and the passive state of contemplation is stated⁴¹. As a result of such selective way of referring to the Aristotelian work, Paweł of Worczyn interpreted Thomas Aquinas in his own way, mainly he reformulated the basic assumptions of Thomistic theory and thus, he worked out his own original theory of happiness.

⁴⁰ Aristotle, *Nicomachean Ethics* 1177a 21-22.

⁴¹ See. J. B. Korolec, *Filozofia moralna. Dzieje filozofii średniowiecznej w Polsce*, op. cit., p. 129.

Działanie i szczęście. Reinterpretacja teorii szczęścia Tomasza z Akwinu w etycznej myśli Pawła z Worczyna

Słowa kluczowe: szczęście, działanie, kontemplacja, etyka, Paweł z Worczyna, Tomasz z Akwinu.

Koncepcja szczęścia według Pawła z Worczyna wynika bezpośrednio z jego teorii *vita activa* i *vita contemplativa*. Dwa rodzaje życia wskazują człowiekowi na dwa rodzaje celów. Dotyczą one również dwóch rodzajów szczęścia, tj. aktywnego i kontemplacyjnego. Szczęście, które jest specyficzne dla aktywnego życia, opiera się na „działaniach zewnętrznych” – twierdzi Paweł z Worczyna, takie życie zależy od aktywności w świecie i aktywnego zaangażowania w sprawy doczesne. Z drugiej strony szczęście kontemplacyjne polega na kontemplacji prawdy. Zatem działania zewnętrzne i kontemplacja prawdy są „najbardziej pożądane i możliwe do osiągnięcia przez człowieka”. Stanowią jednocześnie dwa równoległe cele, które są specyficzne dla określonego sposobu życia.

Niniejszy artykuł omawia podstawowe problemy teorii szczęścia w ujęciu Pawła z Worczyna – wybitnego myśliciela i filozofa, który pracował na Uniwersytecie w Krakowie w XV wieku.

Komentując „Etykę nikomachejską” Arystotelesa, Paweł wielokrotnie odwołuje się do rozwiązań Tomasza z Akwinu. Używa tomistycznego opisu szczęścia jako swoistego punktu wyjścia w swoich własnych rozważaniach, a następnie reinterpretuje tomistyczną doktrynę szczęścia w świetle woluntaryzmu Jana Burydana. W rezultacie krakowski filozof rozwija swoją synkretyczną koncepcję „aktywnego szczęścia”.

Celem artykułu jest prześledzenie odniesień Pawła z Worczyna do Tomaszowej koncepcji szczęścia. Artykuł dzieli się na trzy części. W pierwszej przedstawię ogólną koncepcję podwójnego ujęcia szczęścia w myśli etycznej Pawła z Worczyna. W drugiej części krótko omówię rolę *homo felicitabilis* Burydana w argumentacji Pawła za „aktywnym charakterem szczęścia”. W trzeciej części zajmuję się problemami interpretacji Pawła teorii szczęścia Tomasza z Akwinu.

Bibliography

1. Aquinas Thomas, *Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita, t. 47: Sententia libri Ethicorum* (Ad Sanctae Sabinae, Romae, 1969) 2 vol.
2. Aristotle, *Nicomachean Ethics*, tr. D. Ross, Batoche Books, Kitchener 1999.
3. Bochenek K., *Filozofia człowieka w kontekście piętnastowiecznych krakowskich dyskusji antropologicznych (ciało-dusza)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008.
4. Buridanus Johannes, *Quaestiones super decem libros Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum*, Paris 1513, Minerva g.m.b.h., Unveränderter Nachdruck, Frankfurt 1968.
5. Domański J., *Scholastyka i początki humanizmu w myśli polskiej XV wieku*, Instytut Tomistyczny, Warszawa 2011.
6. Korolec J. B., *Filozofia moralna. Dzieje filozofii średniowiecznej w Polsce*, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1980.
7. Korolec J.B., *Filozofia moralna Jana Burydana. Paryski wzór krakowskich dysput z zakresu „Etyki” w pierwszej połowie XV wieku*, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1973.
8. Pawełus de Worczyn, *Quaestiones super libris Ethicae Nicomacheae Aristotelis*, ms BJ 720.
9. *Puncta super decem libros Ethicorum secundum modum Universitatis Cracoviensi*, ms BJ 1903, f. 16.
10. Rebeta J., *Komentarz Pawła z Worczyna do „Etyki Nikomachejskiej” Arystotelesa z 1424 roku. Zarys problematyki filozoficzno-społecznej*, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1970.

Magdalena Płotka

*Filozofia jako praktyka. Myśl
krakowskiego praktycyzmu w XV
i XVI wieku*

Warszawa 2016

Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI wieku niewątpliwie legła u podstaw praktycznego zorientowania polskiej filozofii. Potrzeba nieustannego odnoszenia teorii filozoficznych do praktyki życia duchownego, społecznego i politycznego stała się towarzyszyli krakowskim mistrzom, a w konsekwencji doprowadziła do powstania odrębnego prądu w myśli polskiej, którego naczelnym postulatem dotyczy podejmowania działań, aktywności, wysiłków.

Wydawnictwo UKSW - www.wydawnictwo.uksw.edu.pl

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Sekcją Historii Filozofii. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, wykładowca w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Amerykanistyki oraz Wyższej Szkole Komunikowania, Politologii i Stosunków Międzynarodowych, a także na studiach podyplomowych Wydziału Studiów nad Rodziną UKSW. Wielokrotnie wygłaszała wykłady i referaty w Wielkiej Brytanii na zaproszenie PUNO (Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie), IPAK (Instytutu Polskiego Akcji Katolickiej), PON UJ (Polskiego Ośrodka Naukowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Londynie) oraz parafii polskich. Jest autorką ponad dwudziestu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Marcin W. Bukala – dr hab., prof. w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, w Zakładzie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej. Zajmuje się historią etyki i teologii moralnej w Średniowieczu, zwłaszcza etyki gospodarczej, a także historią prawa kanonicznego i edukacji. W latach 2005-2007 prowadził badania jako stypendysta Uniwersytetu Bolońskiego, pod opieką Profesora Ovidiego Capitaniego. Jest wydawcą tekstów z filozofii i teologii polskiej XIV i XV wieku i uczestnikiem projektu «Corpus Philosophorum Polonorum». Do nowszych publikacji tego autora należą m.in.: reedycja i polski przekład traktatów etyczno-ekonomicznych Mateusza z Krakowa (Kęty, 2011) oraz monografia *Risk and Medieval «Negotium»...* (Spoleto, 2014) o pojmowaniu ryzyka gospodarczego w prawie

kanonicznym i teologii u schyłku XII i w XIII stuleciu. M. W. Bukala jest też współautorem podręcznika *Biznes, etyka, odpowiedzialność* (Warszawa, 2012).

Raymond Leo Kardynał Burke – dr prawa kanonicznego. Był arcybiskupem St. Louis, prefektem Trybunału Sygnatury Apostolskiej oraz członkiem Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. W 2014 r. podpisał (wraz z trzema innymi kardynałami) *Dubia (Wątpliwości)* wobec adhortacji posynodalnej *Amoris Laetitia*, po czym został usunięty z funkcji prefekta Trybunału Sygnatury, a mianowany patronem Suwerennego Zakonu Maltańskiego (funkcja czysto formalna i w znacznym stopniu honorowa). Pomimo tego Kard. Burke nieustępliwie broni tradycyjnej doktryny katolickiej o nierozzerwalności małżeństwa, którą – jego zdaniem – wspomniana adhortacja zdaje się podważać.

Richard Fafara – dyplom magistra i doktora filozofii zrobił na Uniwersytecie w Toronto (Kanada). Studiował również na Sorbonie w Paryżu oraz Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Jest autorem, m.in., monografii *The Malebranche Moment: Selections from the Letters of Étienne Gilson & Henri Gouhier (1920-1936)*.

Mieczysław Gogacz – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dawnej Akademii Teologii Katolickiej). Stworzył konsekwentną odmianę tomizmu egzystencjalnego. W jego ramach broni teorii aktu istnienia i zasady niesprzeczności, tezy o odrębności i wewnętrznej jedności jednostkowych bytów oraz wynikającego z tych twierdzeń realizmu i pluralizmu bytowego. Zaproponował szereg doprecyzowań w dyscyplinach filozoficznych, takich jak filozofia bytu, antropologia filozoficzna, etyka i pedagogika. Formułował podstawy etyki zawodowej lekarza, żołnierza, funkcjonariusza Straży Granicznej; wykładał te etyki na AM, WAT i UW. Uczestniczył w debatach publicznych na temat ochrony życia, etyki zawodowej, racji stanu, polityki kulturalnej i naukowej państwa. Wykaz publikacji M.Gogacza obejmuje prawie 1000 pozycji.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0517-0781>

Curtis Hancock – jest emerytowanym profesorem filozofii. Sprawował funkcję prezesa American Maritain Association, jest współzałożycielem Gilson Society. Opublikował siedem książek, w tym *Recovering a Catholic Philosophy of Elementary Education* (Mount Pocono, Pennsylvania: Newman

House Press, 2005). Publikował również liczne artykuły i recenzje. Był aktywny w Ameryce i Europie, pisząc i wygłaszając wykłady na temat przywództwa, filozofii politycznej, etyki i filozofii religii.

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Bożena Listkowska – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Łowiańskie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowań są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: „Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów”, „Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów” i „Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6635-5934>

Mikołaj Mościcki – dr, absolwent Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej na Akademii Teologii Katolickiej; (1976-78) stypendysta fundacji „Pax Christi” w Wiedniu; (1978-1980) stypendysta Rządu Francuskiego w Strasbourgu (1980) Uzyskał doktorat uniwersytecki z filozofii. Mieszka we Francji.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3999-1406>

Tomasz Pawlikowski – dr hab. , prof. Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych w Łodzi, absolwent ATK, doktor UW. Autor czterech książek o tematyce filozoficznej. Ostatnią była monografia *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo (Lublin 2013). Ponadto autor jednej książki historycznej, kilkudziesięciu artykułów naukowych, 127 haseł w „Powszechnej Encyklopedii Filozofii” i 32 w „Encyklopedii Filozofii Polskiej”, a także ponad 20 pomniejszych publikacji (hasła w „Encyklopedii

Katolickiej”, „Wielkiej Encyklopedii PWN”, recenzje).

Ewa Agnieszka Pichola – mgr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Obecnie doktorantka, kontynuuje badania w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przygotowuje rozprawę, w której analizuje dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w pismach niemieckiego fenomenologa. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a dokładnie filozoficznych podstaw koncepcji psychologicznych i antropologicznych aspektów prawdy. Publikuje, uczestniczy w konferencjach, tłumaczy w j. angielskim.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6078-7384>

Magdalena Płotka – dr hab, kierownik (p/o) Katedry Historii Filozofii Polskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Jan Pocięj – inż., magister teologii. Napisał rozprawę doktorską w Instytucie Filozofii UJ na temat związków filozofii ks. prof. Tadeusza Wojciechowskiego z odkryciami fizyki i biologii dwudziestego wieku (2017). Autor artykułu „Piotra Semenki próba odnowy filozofii klasycznej” (RT 5(2016)). Uczestnik X Międzynarodowego Kongresu Ontologicznego w San Sebastian (2012), gdzie wygłosił referat „The Wave-Corpuscle Duality of Matter and the Nature of the Universe”. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół aktualizacji tomizmu w oparciu o współczesny obraz świata opracowany przez nauki przyrodnicze. Jest członkiem Sodalicii Świętej Jadwigi Królowej.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5698-6401>

Peter Redpath – jest rektorem Adler-Aquinas Institute; jest również dyrektorem Aquinas School of Leadership, kierownikiem studiów tomistycznych w Holy Apostles College and Seminary (USA); a także

aktywnym badaczem na Uniwersytecie Abat Oliba w Barcelonie (Hiszpania).

Krzysztof Andrzej Wojcieszek – dr hab., prof. Pedagogium Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Warszawie, gdzie kieruje Zakładem Profilaktyki Społecznej, Resocjalizacji i Pracy Socjalnej. Biolog molekularny, filozof (etyk), pedagog. Specjalizuje się w profilaktyce problemów alkoholowych, a filozoficznie w teorii rodzicielstwa, dydaktyce filozofii i analizie procesu rozpaczy. Członek konsultor Zespołu ds. Apostolstwa Trzeźwości i Osób Uzależnionych przy Konferencji Episkopatu Polski. Twórca wielu uznanych programów profilaktycznych („Noe”, „Debata”, „Korekta”, „Smak życia czyli debata o dopalaczach”, „ARS czyli jak dbać o miłość”). Autor licznych publikacji, zarówno filozoficznych, jak i zwłaszcza pedagogicznych. Ekspert wielu instytucji i zreszeń.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1047-8000>

Michał Zembrzuski – dr, adiunkt w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pracę doktorską poświęcił tematyce zmysłów wewnętrznych w koncepcji św. Tomasza z Akwinu. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował monografię: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>

